

บทวิจารณ์หนังสือ
เราต่างอยู่ในแนวซุ่มยิงและพื้นที่สังหาร
จรรุญ หนูทอง-แสงอุทัย
ศูนย์อิสลามศึกษาเพื่อการบูรณาการ มหาวิทยาลัยทักษิณ พ.ศ. 2554
142 หน้า ราคา 120 บาท

ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร¹

หนังสือเรื่อง “เราต่างอยู่ในแนวซุ่มยิงและพื้นที่สังหาร” ซึ่งเขียนโดยอาจารย์จรรุญ หนูทอง-แสงอุทัย เป็นการอธิบายถึงทัศนะของผู้เขียนในหลากหลายมุมมอง ที่ได้จากประสบการณ์ การศึกษา และการวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดในภาคใต้ตอนล่าง ซึ่งรวมไปถึงสามจังหวัด ชายแดนใต้ (ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) อาจารย์จรรุญ สามารถอธิบายถึงประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของรากเง้าของปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นได้อย่างลึกซึ้ง จนผู้อ่านที่แม้จะไม่มีความรู้ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ในเรื่องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองมาก่อน ก็สามารถ เข้าใจได้หลังจากอ่านหนังสือเล่มนี้ โดยหนังสือเล่มนี้ได้คัดสรรบทความต่างๆ ของอาจารย์จรรุญ ที่เกี่ยวข้องกับชายแดนใต้ที่ได้เคยนำเสนอผ่านสื่อมวลชนประเภทต่างๆ โดยมีเนื้อหาโดยสังเขป ดังต่อไปนี้

อาจารย์จรรุญ เริ่มต้นหนังสือด้วยการอธิบายถึงรากเง้าของปัญหาลัทธิและวัฒนธรรม ชุมชนภาคใต้ โดยได้อธิบายถึงปรากฏการณ์ทางสังคมในอดีตที่เป็นสาเหตุไปสู่การต่อต้าน อำนาจอริสของชุมชนภาคใต้ เช่น การออกกฎหมายโจร 3 เล่น 15 วา ในอดีต ที่บังคับให้คน ที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้เคียงกันในรัศมี 3 เล่น 15 วา ต้องเข้าช่วยเหลือเพื่อนบ้านถ้าเพื่อนบ้าน ถูกโจรปล้น และหากเพื่อนบ้านถูกโจรปล้นสำเร็จ เพื่อนบ้านที่อยู่ในรัศมีนั้น จะต้องชดใช้ ทรัพย์สินส่วนหนึ่งให้แก่เจ้าทรัพย์สินที่ถูกปล้น ซึ่งผลของกฎหมายนี้ทำให้ชาวบ้านนิยมตั้งบ้านเรือน อย่างกระจัดกระจายห่างไกลเกิน 3 เล่น 15 วา เพื่อให้ไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย เป็นต้น

ในส่วนของปัญหาและวัฒนธรรมสามจังหวัดชายแดนใต้ ได้มีการอธิบายถึงประวัติศาสตร์ ของพื้นที่เช่น การขยายอำนาจของรัฐฝ่ายพุทธที่เข้าบีบบังคับ ครองงำ เพื่อให้ชาวมุสลิม ต้องอยู่ภายใต้อำนาจรัฐไทย และบีบบังคับให้เป็นพลเมืองของรัฐมากกว่าความเป็นมุสลิม และการที่ส่งขุนนางที่เป็นคนต่างถิ่นและต่างศาสนาไปปกครองแทนผู้ปกครองเดิมที่เป็นมุสลิม และคนในพื้นที่ ก็นำไปสู่บริบทของบ่อเกิดของปัญหาเช่นกัน นอกจากนั้น ยังมีในบางบท บางตอน ที่อาจารย์จรรุญได้สรุปไว้อย่างน่าสนใจเกี่ยวกับการแก้ปัญหาสามจังหวัดชายแดนใต้ว่า

¹ ดร. อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่
Ph.D., Department of Education of Foundation, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University,
Hat Yai Campus.

“วันนี้ท่านกลางคืนแห่งชะตากรรม คนใต้ได้แต่เฝ้ารอว่าใครจะเป็นผู้มีความกล้าหาญทางจริยธรรมมากพอที่จะตัดสินใจเลือกเอาความมั่นคงในความหมายของประชาชนแทนความมั่นคงในความหมายของพวกอำนาจนิยมผู้แอบอ้างสร้างสถานการณ์และแสวงหาผลประโยชน์บนหยดเลือด คราบน้ำตา และฝันของประชาชน”

ในบทของ “มุดหลังมานควันระเบิด : หัวเราก็มไม่ได้ ร้องไห้ก็ไม่ออก” อาจารย์จรรยาได้อธิบายไว้ว่า หลังเกิดเหตุการณ์ร้ายทุกครั้ง ภาพที่เห็นจนชินตา คือ การเดินทางไปที่เกิดเหตุของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และคำตอบที่หลุดออกจากปากของท่านเหล่านั้นคือ “เป็นการกระทำของขบวนการโจรก่อการร้ายอย่างแน่นอน” และยังมีการอธิบายถึงการก่อการร้ายในจังหวัดสงขลาและหาดใหญ่ ซึ่งอาจารย์จรรยาได้อธิบายไว้อย่างน่าสนใจว่า

“แม้ว่าสถานการณ์ความรุนแรงในภาคใต้จะเกิดต่อเนื่องกันมาสามปี เกิดความสูญเสียทั้งชีวิต ทรัพย์สินและความรู้สึกไม่มั่นคงในการดำรงชีวิตอยู่ในบ้านเกิดของตนเองที่แปรสภาพไปเป็น “พื้นที่ข่มขู่” หรือ “พื้นที่สังหาร” ไปเกือบทั่วทุกหย่อมหญ้าแล้ว น่าเศร้าที่เรามีเพียงข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนศพ จำนวนผู้บาดเจ็บ แต่ไม่มีความรู้ที่จะจัดการกับปัญหาอันน่าวิตกนี้”

และยังอธิบายต่อว่า ความจำเป็นเร่งด่วนในการแก้ปัญหานี้คือ การสร้างจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมหรือจิตสำนึกสาธารณะของทุกฝ่าย ทั้งเจ้าหน้าที่บ้านเมือง ภาคเอกชนและภาคประชาชนที่จะต้องช่วยกันเป็นหูเป็นตา ตรวจตราอาคารสถานที่ที่อยู่ในความครอบครองดูแลของแต่ละคน เพื่อสร้างความปลอดภัยทั้งในระดับครอบครัว ชุมชนและสังคมโดยรวม นอกจากนั้น ผู้นำในระดับท้องถิ่นและระดับชาติควรจะมีมติระงับในการแสดงความคิดเห็นต่อเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นแต่ละครั้ง พยายามพูดให้น้อยลง ทำให้มากขึ้นอย่างรอบคอบรอบด้าน ต้องตระหนักอยู่เสมอว่าทุกประโยคในคำพูดของท่านจะส่งผลต่อวิถีชีวิตของพี่น้องประชาชนในพื้นที่สังหาร ไม่ทางตรงก็ทางอ้อม ไม่วันนี้ก็วันหน้าอันไม่นานนี้

ในบท “นักวิชาการภาคใต้ : หายหัวดีกว่าหัวหาย” เป็นบทที่อาจารย์จรรยาได้วิพากษ์การดำเนินบทบาทของนักวิชาการและมหาวิทยาลัยในเขตพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง โดยอาจารย์จรรยาได้เขียนถึงทัศนะของผู้บริหารมหาวิทยาลัยต่างๆ ว่ามักจะออกมาให้ความคิดเห็นในทำนองว่า การออกมาให้ความคิดเห็นของนักวิชาการในมหาวิทยาลัยเหล่านั้นเป็นเพียงความคิดเห็นส่วนตัว มิได้เป็นการแสดงความคิดเห็นในฐานะของมหาวิทยาลัยต้นสังกัด ซึ่งอาจจะกล่าว

ได้ว่ามหาวิทยาลัยในพื้นที่ไม่เคยแสดงบทบาทใดๆ ต่อการแก้ปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ภาคใต้ และมักจะทำตัวอยู่เหนือปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งที่จริงแล้วสถาบันการศึกษาควรจะมีส่วนร่วมเป็นอย่างมากในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยอาจารย์จรรุญได้ให้ทัศนะไว้ดังต่อไปนี้

“มรดกกรรมของมหาวิทยาลัย ที่นำไปสู่วิกฤตศรัทธาของสังคมไทย เกิดจากสถาบันอุดมศึกษาไทยไม่สามารถตอบสนองต่อทิศทางการพัฒนาของประเทศได้ สร้างบัณฑิตเชิงปริมาณ แต่ขาดคุณภาพ และบัณฑิตไม่สามารถเป็นที่พึงหวังของสังคมได้ มีหน้าซ้ำยังกลายเป็นกาฝากเพิ่มภาระแก่สังคม ขณะที่งานวิจัยในสถาบันอุดมศึกษาของไทยก็ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศอย่างแท้จริงได้”

ซึ่งอาจารย์จรรุญยังให้ความคิดเห็นต่อไปว่า การที่สถาบันการศึกษาไทยยังไม่พัฒนาและเป็นที่พึงหวังของสังคมได้เพราะ 1) มหาวิทยาลัยไม่ได้มีความแตกต่างจากโรงเรียนโดยทั่วไป นอกจากขนาดที่ใหญ่กว่า 2) กิจกรรมในมหาวิทยาลัย มักเน้นไปในทางที่ให้ความสนุกสนาน แต่ไม่ได้เน้นเรื่องประชาธิปไตยและการอยู่ร่วมกันในสังคม 3) ระบบการบริหารงานในมหาวิทยาลัยไม่ได้มีความแตกต่างจากระบบโดยทั่วไปของระบบราชการ ซึ่งก็คือระบบอุปถัมภ์ และ ประการที่ 4) วิถีคิด จิตวิญญาณของคนที่ถูกชะตามหาวิทยาลัยและชะตาของปัญญาชน ไม่ได้มีวิถีคิดที่แตกต่างจากประชาชนธรรมดาโดยทั่วไป และไม่ได้มีจิตสำนึกที่จะตอบสนองต่อความต้องการทางสังคมอย่างแท้จริง

นอกจากนั้นในบทที่ใช้ชื่อว่า “สงครามยังไม่สงบ ยังไม่นับศพทหาร” ยังมีการอธิบายถึงประวัติศาสตร์ของพื้นที่อาทิเช่น ความสัมพันธ์ที่เป็นปัญหาระหว่างรัฐส่วนกลางกับชาวมุสลิมในภาคใต้ เริ่มตั้งแต่มีการดึงเอาหัวเมืองภาคใต้เข้ามาขึ้นต่อกรุงเทพฯ ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เพราะในแง่วัฒนธรรมชุมชน ชนเชื้อสายมลายูมุสลิมในดินแดนภาคใต้ สังกัดโลกวัฒนธรรมมาเลย์แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งครอบคลุมอาณาบริเวณหลายประเทศ ตั้งแต่ภาคใต้ของไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย บรูไน และเกาะมินดาเนาทางภาคใต้ของฟิลิปปินส์ โดยในสมัยรัตนโกสินทร์ ภาคใต้เป็นพื้นที่ของการแข่งขันแย่งชิงอำนาจระหว่างกรุงเทพฯ กับจักรวรรดินิยมอังกฤษเหนือรัฐมาเลย์เล็กๆ ทั้งหมด เพื่อรับมือจากการคุกคามของจักรวรรดินิยมอังกฤษ เจ้านายฝ่ายกรุงเทพฯ จึงเสริมอำนาจด้วยการจัดตั้งรัฐรวมศูนย์ขึ้นมาในภาคใต้ โดยจุดหลักอยู่ที่การรวมศูนย์อำนาจทางการเมืองการคลังและศาล โดยทางกรุงเทพฯ จะวางตัวผู้รับตำแหน่งข้าหลวงภูเก็ทเป็นพิเศษ เพื่อสร้างฐานกลไกโอนย้ายถ่ายเทภาษีภาคใต้เข้าสู่กรุงเทพฯ โดยถือเป็นเรื่องหลัก โดยรัชการที่ 5 ทรงคุมการเมืองการคลังภาคใต้โดยพระองค์เอง เพื่อเสริมพระราชอำนาจเข้าแทนที่อำนาจของพระคลังและขุนนางตระกูลขุนนาครที่มีอำนาจเหนือภาคใต้แต่เดิม

ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐบาลปลุกระดมและบีบบังคับให้ทุกคนเป็นคนไทยแบบเดียวกันทั้งหมด ทั้งการแต่งกาย ภาษา และการออกประกาศ “รัฐนิยม” ออกมาบังคับมุสลิมห้ามเรียนภาษาอาหรับ ห้ามเรียนอัลกุรอาน ห้ามสวมหมวกแบบอิสลามหรือนุ่งโสร่งคลุมผ้า ถึงขั้นไล่จับทุบตี ทำร้ายผู้ฝ่าฝืน มีการยกเลิกตำแหน่ง “ดาโต๊ะ” ที่ทำหน้าที่ตัดสินคดีตามกฎหมายอิสลาม ทำให้เกิดการประท้วงเพื่อเรียกร้องการปกครองตนเอง 7 ประการ ในปี พ.ศ. 2490 โดย หะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ ซึ่งต่อมากลายเป็น “กบฏหะยี สุหลง” และมีการหายสาบสูญไปของ หะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ โดยมีข่าวว่าถูกเจ้าหน้าที่รัฐอุ้มหายไป ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม นั่นเอง

ในบทที่ขึ้นหัวข้อไว้ว่า “ขอโทษใคร ทำไม และเพื่ออะไร” ได้กล่าวถึงการกล่าวคำ “ขอโทษ” ของอดีตนายกรัฐมนตรี พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ที่ขอโทษในความผิดพลาดของรัฐบาลชุดก่อนในแก้ปัญหาสามจังหวัดชายแดนใต้ได้อย่างไรก็ตามอาจารย์จรรยาได้ให้ทัศนะที่น่าสนใจไว้ว่า ท่ามกลางเสียงชื่นชมสรรเสริญในการกล่าวคำขอโทษของอดีตนายกรัฐมนตรี แต่ท่านเองเดียวกันก็มีเสียงตำหนิว่า ท่านขอโทษใคร ทำไม และเพื่ออะไร? เพราะปัญหาความรุนแรงภาคใต้เกิดมาจากเหตุหลายปัจจัย และความรุนแรงจากฝ่ายรัฐบาลก็มาจากหลายเหตุหลายปัจจัยเช่นกัน ไม่ได้มีเพียงฝ่ายรัฐบาลกับประชาชนผู้ถูกกระทำโดยอยู่ดีธรรม แต่ฝ่ายเดียว แต่เป็นการกระทำที่มีลักษณะผสมโรงจากหลายฝ่าย แม้แต่ฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐเอง โดยอาจารย์จรรยาได้ให้ทัศนะไว้ว่า

“การกล่าวคำขอโทษจะมีคุณค่า มีความหมายก็แต่เฉพาะต่อกรณีที่ถูกกล่าวหา หรือผู้ที่เกี่ยวข้องได้กระทำการที่ผิดพลาดหรือเกิดความเสียหายอันเป็นการละเมิดต่อผู้อื่นผิดไปจากบรรทัดฐาน วิถีประชาหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนในสังคม แต่หากการละเมิดนั้นเป็นบทบาทหน้าที่ตามสภาพของสถาบันทางสังคมในกระบวนการกล่อมเกลางทางสังคม คำกล่าวขอโทษไม่จำเป็นต้องมี หรือหากจะมีก็ไม่ควรค่าแก่การยกย่อง เพราะมารยาทที่ดีมีไว้สำหรับผู้มีมารยาท สันติวิธีมีไว้สำหรับผู้มีหิิงสารถธรรมเท่านั้น สำหรับ “ทรชน” แล้วเขาต้องได้รับการประณามมากกว่าการกล่าวคำขอโทษ”

และการกระทำใดที่โหดร้าย ป่าเถื่อน ไร้มนุษยธรรมต่อประชาชนผู้บริสุทธิ์และเจ้าหน้าที่บ้านเมืองชั้นผู้น้อย จะต้องไม่มีคำขอโทษจากผู้นำรัฐบาล แต่ควรจะมีคำยืนยันหรือคำมั่นสัญญาว่า จะนำ “อมนุษย์” เหล่านั้นมารับโทษทัณฑ์ตามกฎหมายให้ได้

ในบทที่กล่าวถึง “ใคร? ทำร้ายครู” อาจารย์จรรยาให้ทัศนะถึงหลายสาเหตุที่ครูถูกทำร้ายไว้หลายประการ อาทิ ประการแรก ครูทำงานอยู่ในพื้นที่ท่ามกลางชุมชนและมีความใกล้ชิด

ในพื้นที่ เพราะฉะนั้นการประสงคร้ายต่อครูซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่รัฐจึงเป็นไปได้โดยง่าย ประการที่สอง ครูเป็นมิตรกับทุกคน ดังนั้นครูจึงให้ความวางใจกับประชาชนโดยง่าย ประการที่สาม ครูมีบทบาทที่สำคัญต่อชุมชน ท้องถิ่นและสังคม ดังนั้นการทำร้ายครูย่อมส่งผลกระทบต่อภาพพจน์ของอำนาจรัฐ ในด้านความอ่อนแอที่จะอำนวยความสะดวกในสังคม ประการที่สี่ ครูมีช่วงเวลาการทำงานที่แน่นอน ดังนั้นจึงง่ายที่จะประสงคร้ายต่อครู เพราะสามารถคาดเดาเวลาเดินทางได้ และครูมีเพียงปากกา ดินสอ เป็นอาวุธ จึงไม่สามารถป้องกันตนเองได้ ซึ่งอาจารย์จรรยาได้ทิ้งท้ายในบทนี้ว่า การแก้ปัญหานี้ รัฐบาลจะต้องอำนวยความสะดวกแก่ทุกฝ่ายในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน มิใช่ให้ความยุติธรรมแก่เฉพาะคนบางกลุ่มที่เป็นพรรคพวกของฝ่ายรัฐบาลเท่านั้น

จากที่ผู้วิจารณ์หนังสือเล่มนี้ได้อธิบายมาข้างต้นนั้น เป็นเพียงแค่ส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้ ที่มีการเขียนและวิเคราะห์ให้เห็นถึงส่วนหนึ่งของรากเงาของปัญหาสามจังหวัดชายแดนใต้ ที่อาจารย์จรรยาได้อธิบายและวิเคราะห์ไว้อย่างน่าสนใจและน่าติดตามเป็นอย่างยิ่ง แต่ในทัศนะของผู้วิจารณ์หนังสือ มีความคิดเห็นว่า หนังสือเล่มนี้จะสมบูรณ์เป็นอย่างมาก ถ้ามีการอธิบายและวิเคราะห์ถึงเหตุการณ์ตั้งแต่หลังรัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ จนมาถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม หนังสือเล่มนี้เหมาะเป็นอย่างมากสำหรับผู้ที่ต้องการจะเรียนรู้รากเงาของปัญหาสามจังหวัดชายแดนใต้ รวมไปถึงนักวิจัยทั้งหลายที่ประสงค์จะทำวิจัยในพื้นที่ดังกล่าว เพื่อเพิ่มเติมองค์ความรู้จากทัศนะต่างๆ ของอาจารย์จรรยา และทำให้งานวิจัยเพื่อการพัฒนาและแก้ปัญหาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนดังกล่าว สามารถได้ผลการวิจัยที่สามารถนำไปใช้ได้อย่างแท้จริง นอกจากนั้นหนังสือเล่มนี้ ยังเหมาะอย่างยิ่งให้นักวิชาการ หรือผู้ที่ตั้งตัวเป็นผู้รู้ (Guru) เกี่ยวกับสถานการณ์ในสามจังหวัดชายแดนใต้ และมีผู้รู้บางส่วน วิพากษ์สถานการณ์ดังกล่าว โดยมีเคยมั้งแต่จะเข้ามาศึกษาในพื้นที่ สอบถามคนในพื้นที่ หรืออาจจะเคยเข้ามาแบบฉาบฉวยด้วยการมาพักโรงแรมหรู แล้วเรียกเจ้าหน้าที่รัฐมาเล่าให้ฟังในโรงแรม แล้วก็นำข้อมูลเหล่านั้นไปวิพากษ์ผ่านสื่อต่างๆ อย่างสมจริง ซึ่งทำให้คนในสังคมไทยในพื้นที่อื่นๆ จำนวนไม่น้อยไม่เข้าใจในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ ดังนั้นผู้วิจารณ์หนังสือเล่มนี้จึงขอสนับสนุนให้นักวิชาการ สื่อ นักการเมือง และประชาชนทั่วไป ที่สนใจในสถานการณ์พื้นที่ภาคใต้ตอนล่างได้อ่านหนังสือเล่มนี้ และคิดวิเคราะห์เพื่อเป็นพื้นฐานของบริบทในพื้นที่และทำให้เข้าใจในรากเงาของปัญหาเบื้องต้น เพื่อให้สามารถคิดวิเคราะห์และสามารถแก้ปัญหาได้ถูกทิศทางต่อไป